

TÜRKİYE'DE ORTAÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNİN TARİH KAVRAMLARINI KAZANMA DURUMU VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Orhan AKINOĞLU

Yrd. Doç. Dr. Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, İstanbul/TÜRKİYE
E-mail: oakinoglu@marmara.edu.tr

Yusuf ARSLAN

Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Okul Lisans Öğrencisi,
İstanbul/TÜRKİYE

Özet

Bu araştırmanın amacı, ortaöğretim öğrencilerinin tarih kavramlarını kazanma durumunu incelemek ve değerlendirmektir. Araştırmada nicel kısımda betimsel tarama, nitel kısımda ise yarı yapılandırılmış görüşme formu ve açık uçlu sorularla doküman analizi yapılmıştır. Araştırmanın evreni 2005-2006 öğretim yılında İstanbul ili Kadıköy ilçesine bağlı 20 resmi ortaöğretim okulunun 9.Sınıf öğrencileridir. Araştırma örneklemini ise evrende bulunan okullardan tesadüfi olarak seçilen beş okuldur. Araştırmada, veriler 185 öğrenciye uygulanan tarih kavramlarını ölçmeye yönelik test ve 200 öğrenciye uygulanan yarı yapılandırılmış görüşme formu ile açık uçlu sorularla elde edilmiştir. Araştırmada öğrencilerin ana kaynak kavramını %67,56, vatan kavramını %88,64, göç kavramını %90,81 ve kültür kavramını %75,62 oranlarında kazandıkları belirlenmiştir. Öğrenciler tarih öğretiminde geçen kronoloji, yer/mezan isimleri, devlet yönetim şekilleri ve eski Türkçe'de kullanılan kavramları öğrenmede güçlük çekmektedir. Ayrıca öğrencilerin %71,2'si tarihin tekrardan ibaret olduğu düşüncesine sahiptir.

Anahtar Kavramlar: Toplum, Tarih Öğretimi, Tarih Felsefesi, Kavram Öğrenme, Yapılandırıcılık

TURKISH SECONDARY SCHOOL STUDENTS' ATTAINMENT OF HISTORY CONCEPTS AND ITS EVALUATION

Abstract

The aim of this study is to explore the history concepts learning level of secondary school students and to evaluate their learning in the context of the philosophy of history. In the quantitative part, survey research method was undertaken. In the qualitative part, semi-constructed interview form and open-ended questions were used. Population of the study is comprised of 9th grade students from 20 public secondary schools located in the district of Kadikoy in the city of Istanbul during the schooling year of 2005-2006. Sample of the study is composed of randomly chosen 5 schools from the population. Data were obtained through the test

distributed to 185 students to measure their history concepts, the semi-constructed interview form implemented to 200 students and the open-ended questions. In the study, it was found that students learned the concept of main source at 67,56%, the concept of homeland at 88,64 %, the concept of immigration at 90,81% and the concept of culture at 75,62%. It was seen that students had difficulties in learning chronologies, names of places/localities, state administration styles and old Turkish concepts, all of which are used in history teaching. Furthermore, 71,2% of the students think that history repeats itself.

Key Words: Society, History Teaching, Philosophy of History, Concept Learning, Constructivism

Giriş

Tarihin kavramlarını öğrenmek gerekli midir? Tarihi bir kavramı etkili bir şekilde öğretebilmek için neler yapılabilir? Öğrencilerin belleğinde, daha çok hangi tarihi kavramlar öne çıkmaktadır? Tarih öğretimi yapılırken, tıpkı diğer bilimlerde olduğu gibi kavramlar kullanılır. Kavramlar, mantık ve matematik gibi formel bilimlerde veya sosyoloji ve psikoloji gibi sosyal bilimlerde farklı özellikler gösterirler. Psikoloji, sosyoloji, eğitim psikolojisi vb. kullanılan kavramlar, her bir bilim dalını diğerlerinden ayırt etmeyi sağlar. Senemoğlu'na (2004, 511) göre kavramlar, bireyin düşünmesini sağlar. Fiziksel, sosyal, zihinsel dünyayı anlama ve anlamlı iletişim kurma araçlarıdır. Kavramları anlama, ilkeleri anlama, problem çözme ve dünyayı anlama için gereklidir (Haçerlioğlu, 1977; Çağlayan, 1981; Akarsu, 1998; Althusser, 2003; Çandarlıoğlu, 2003; Gustave, 2004; Demircioğlu, 2005). Kavramlar, kapsamlı bilgileri kullanılabilir birimlere haline getirir. Bireyin bir grup varlık, olay, düşünce ve süreçlerle ilişkiler kurmasına yardım eder. Bu bakımdan, öğrencilerin tarih düşünce ve anlayışlarının şekillenmesi, gelişmesinde öncelikle tarihi kavramlar belirleyici rol oynar. Tarih dersleri, çoğu zaman öğrenciler tarafından sıkıcı bir ders olarak algılanmaktadır. Bunun en önemli nedeni tarihin dilidir. Bir yetişkinin bile anlamakta, hatırlamakta zorlandığı tarihsel kavramların sayısı, hiç de az değildir. Bu durum öğrencilerde tarih düşüncesinin gelişmesini büyük ölçüde etkiler niteliktedir.

Tarih Nedir?

Tarih nedir? Tarihçi kimdir, kime denir? Tarih tekrardan mı ibarettir. Yoksa tarihi olaylar biricik midir? Tarih öğrenmenin yararı nedir? Özbaran (1997, 96) tarihi, geçmişte insanların yaptıklarına, beklentilerine veya niyetlerine ve çektiklerine ilişkin olarak, gerçekliğe inanılarak ortaya konulmuş betimlemeler olarak tanımlar. Lewis (Özbaran, 1997, 128) göre tarih, pek çok yanlarıyla memnun edici olmayan bir bilgi dalıdır; güvenilmezdir, değişkenlik gösterir, uyuşmazdır, parçacıklar halindedir, çoğu zamanda inkarcıdır. Ancak bu niteliklerine rağmen yine de geçmişe ilişkin değerli bilgiler taşır. Beşeri görüntüyü doğru yansıtır. Bu yüzden de yalnızca geçmiş değil, günümüz de olup biteni de anlayabilmek için gereklidir. Tarih yapısı itibariyle disiplinler arası çalışan bir bilimdir. Aksoy'a (2000) göre tarih, özellikle sosyolojinin harmanıdır. Bunun nedeni de sosyolojinin kendisiyle ilgili bilgileri tarihten toplamasıdır. Tarihi, sosyolojik bağlamda tanımlayanlardan biri olan Mills'e (2000, 245) göre tarihsel çalışmalara önem vermekle toplumsal yapıların önemini kavrayabilme şansımız artar. Tarihçiler çoğu kere kazı bilimin sundukları sayesinde tarih hakkında değerlendirmelerde bulunmaktadırlar. Dilek'e (2002, 5) göre, bilinmesi gereken en temel nokta tarihin geçmiş veya geçmişin aynası olmadığıdır. Tarih geçmişini inceleyen bir çalışma disiplini. Dolayısıyla hiçbir zaman geçmişin kendisi değildir. Tarihçiler mazideki bir olayı aydınlatmaya çalışırken, genellikle doğruluğuna çok güvendikleri arşivlere başvururlar. Oysa arşivler iktidarların bakış açısına göre seçilmiş kitaplar, makaleler v.b.

belgelerle dolu, bu yüzden de onların kendi öznel bakışını yansıtır olabiliyor. Tarihi de bu kaynakları mutlak hakikatmiş gibi aynen aktarmakla, farkında olmadan, onların özelliklerini ebedileştiren bir bilim adamı hüviyetini kazanır. Arşivler, mazide sosyalliği, siyasallığı, iktisadiliği ya da başka pek çok yönüyle bir yaşanmışlığın söz konusu olduğu haberini veren çeşitli malzemelerdir. Arşivler, bu içeriği itibarıyla tarihi üzerinde bir tür kanaat diktatörlüğü kurma riski taşır. Tarihi bilgilerin doğru ve güvenilir olması için tarihi olayların, o olayla ilgili olan kaynaklarına başvurularak öğrenilmesi gerekir. Kaynaklar kapsadıkları bilginin değerine, bilgi veren kaynağın veya malzemenin çeşidine göre sınıflandırılır. Kaynaklar kapsadıkları bilgilerin değerine göre ana kaynaklar, sözlü kaynaklar, yazılı kaynaklar, yazısız kaynaklardan oluşur.

Tarihin Yapısı ve Temel Sorunları

Bütün tarih, çağdaş tarih midir? Tarihsel belgeler nasıl yorumlanır? Tarihsel olgular, ilgili tarihsel belgelere başvurulmadan öğrenilemez. Geçmişe ait bilgiler veren her türlü malzemeye kaynak denir. Carr’ın (1996) göre tarihte kazılarla elde edilen belgeler tek başına gerçekten hiçbir şey ifade etmemektedir. Bu bağlamda Poper, tarihe anlam verenlerin her dönemde kendi ilgi ve tutumlarımız ışığında bizleriz diye vurgular. (Özlem, 1996). Tarihsel olgular yorum ister! Esasında yorum yapmak tarihinin en doğal hakkıdır. Bugün Hitit dönemini araştırmak isteyen bir tarihçi o dönemi anlayabilmek için düş gücünü ve yorumunu kullanmak zorundadır. Çok sayıdaki olguların içinden bir olgular seçkisi yapan da tarihçiden başkası değildir. Bu seçme süreci risk taşıyabilir. Tarihçilerin bazıları ve tarih felsefecilerin birçoğu tarihin nesnellğine dair endişelerinin sebebini genellikle bu noktaya dayandırır. Bu felsefecilerden biri olan Dilthey, tarihinin kendine özgü inanç, eğilim, değer, norm, ide, kural, tasarım türünden şeylerin etkisinde kalabileceğini ve bunun adeta tarihinin kaderi olduğunu düşünür (Dilek, 2002). Geçmişte doğru olarak kabul edilen şeyler bize tarihinin prizmasından kırılarak yansır ve geçmişin doğrusu olmak yerine tarihinin doğrusu olmaya adaydır. Geçmiş ölüdür, onu bugünün bakış açısıyla anlamaya çalışmak çoğunlukla hataya yol açabilir. Tarihi olduğu gibi değil de bugünden görüldüğü gibi yorumlamaya çalışmak aynı zamanda bilimsel bir yöntem de değildir (Dilek, 2002). Bu yüzden bilerek ya da bilmeyerek bütün tarih bugünün bakış açısından yazılma riskiyle karşı karşıyadır. Tarihi, tarihsel belgeleri bugünün bakış açısından yorumladığı süreç çoğunlukla objektif olamaz. Tarih biliminin kendi içinde de birçok zorlukları vardır.

Tarihte başrolü kim oynar? Sorusu ile tarihte içerik sorunu özünde aynı şeylerdir. Bu konuda iki görüşten bahsedilebilir. Materyalistler ve idealistler; Marx, Engels gibi materyalist düşünürlere göre tarihi yaratan şey ekonomiyken, Hegel ve Vico gibi idealist düşünürlere göre tin’dir. Buradaki temel nokta tarihte başrolü kim oynar sorusundan çok tarih yazımında başrolde kim oyna/tılı/r sorusudur (Uçar, 1997; Braudel, 1992; Callinicos, 1998; Collingwood, 2000). Tarih, büyük insanların biyografisi midir? Ya da tarih, büyük orduların o şen zaferlerinin yanında o hazin mağlubiyetlerinin de tarihini yazmak mıdır? Bir kralın ölümü ve yerine oğlunun tahta geçmesi bir tarih olabilir mi? Dilek’e (2002) göre, tarihçiler öncelikli olarak savaşlar, devrimler, milliyetçilik, hükümetlerin ortaya çıkışı ve yıkılışı ile ilgilenirler. Evans’ın (1999) tespitine göre bazı profesyonel tarihçilerde bu uygulamayı açıkça savunmuş ve gerekçe olarak da gerçeğin bu alt gruplardan daha önemli olduğunu öne sürmüşlerdir. Bu konuda daha radikal görüşler de vardır: Vincent (Evans, 1999) göre tarih kazananların tarihidir, kaybedenlerin değil, tarih erkektir, tarih zengin ve ünlülerle ilgilenir. Bu bağlamda, Hegel de yalnızca devlet kuran halkların dikkatimize değdiğini belirtir (Carr, 1996). O halde, devlet kuran halklar, tarihsel; devlet kuramayan halklar ise tarih dışı mı

sayılacak? Romantik tarihçiliğin Fransa'daki temsilcisi Michelet tarihi, kitlelerin kadere karşı verdiği mücadele olarak görür (Tekeli, 1998, 118). Tarih, vuku bulmuş olayları başlatmış, fakat bir şekilde bu olayların dışında kalmış sessiz çoğunluğun sesidir. Bu sessiz çoğunluğu açıklayan en iyi örnek kadının, tarihçilerin nazarındaki durumudur (Feyerabend, 1999). Kadının tarihteki rolünden, genellikle ya bahsedilmez ya da çok az bahsedilir. Mevcut tarihsel anlatının merkezi olmadıkları için sadece kadınlar değil bütün diğer gruplar, halklar ve sosyal sınıflar göz ardı edilmiştir.

Tarih Eğitimi, Dil ve Tarihin Kavramları

Tarih eğitimi ve felsefesi, aynı zamanda tarihin kavramları üzerinde düşünmektir. Nedir tarihin kavramları? İki çeşit tarih kavramından söz edilir. Bunlar somut kavramlar, mekan, silah, asker gibi ve soyut kavramlar, demokrasi ve özgürlük gibidir. Özgürlük gibi soyut bir kavram, silah gibi deneysel gözlemlerle kanıtlanabilme şansına sahip değildir. Deneysel kavramlar doğru veya yanlış olabilirler, fakat soyut kavramlar öyle midir? Tarihsel kavramları temellendirmede, bilimsel kavramları temellendirdiğimiz kadar başarılı olduğumuz söylenemez. Bu bizzati tarih biliminin bir zaafiyeti değil, aksine sosyal bilimlerin doğasından kaynaklanan bir sorundur. Tarihsel kavramlar, içinde yaşanan tarihi döneme ve kullanılış amacına göre de değişim gösterir. Kavramlar, kendini doğuran ve taşıyan bir dile ihtiyaç duyarlar. Geçmiş uygarlıkların dilini çözebilmiş miyiz? Bir dilsel ifadenin belli bir anlamı olması neyi ifade eder? Çeşitli dillerin, örneğin din dilinin, felsefe dilinin, tarih dilinin belirleyici özellikleri nelerdir? Dillerin statik kalmamasının nedeni nedir? Geçmişin dili ile bugünün dili arasında değişen nedir? Tarih yazımında nasıl bir dil kullanılır? Perrot'a (1998, 99) göre, dilin genel özellikleri temelde iki büyük olguya bağlıdır. Her dil göstergeler dizgesidir; her dil işleyişini şekillendiren toplumsal bir çerçeve içinde gerçekleşir. Tarihçi geçmişin, uzak zamanların, dilini kazıbilimden elde ettiği belgeler aracılığıyla öğrenir. Ve bu sayede geçmişteki vakalar arasında anlamlı bir bağ kurmaya çalışır, genellemelerde bulunur. Peki geçmişin dili çözülebilmiş midir? Perrot'a (1998) göre kimi dillerin manası teknolojinin tüm imkanlara rağmen hala çözülebilmiş değildir. Dilbilimciler bu tür dillere ölü diller demektedirler. Tarihsel olaylar kendine münhasır bir anlatım tarzına ihtiyaç duyarlar. Bu da tarihsel dilin çözümlenmesiyle mümkündür. Dil, tarih ve sosyoloji arasında sıkı bir ilişki vardır. Toplum değiştikçe kavramlara yüklenen anlamlar da değişmektedir.

Tarih, tarihçinin çeşitli etkinlikler sonunda ortaya koyduğu dilsel bir üründür. Tarih eğitiminde kullanılan kavramlar, dilin yapısı ve sınırları, tarihi ve toplumsal düşüncenin çerçevesini belirler. Bu nedenle, tarih öğretimine konu olan tarihsel kavramların neler olduğu ve öğretilme durumuna ilişkin etkililiğin belirlenmesi gerekir. Bu araştırmanın amacı, ortaöğretim 9. Sınıf öğrencilerinin bazı tarihi kavramları kazanma durumunu belirlemek ve değerlendirmektir.

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Araştırmada nicel araştırma boyutunda betimsel tarama, nitel araştırma boyutunda ise yarı yapılandırılmış görüşme formu ve açık uçlu sorularla doküman analizi yapılmıştır.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini 2005-2006 öğretim yılında İstanbul ili Kadıköy ilçesine bağlı 20 resmi ortaöğretim okulunda bulunan ortaöğretim 9. Sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Evrende bulunan okullardan tesadüfi olarak 5 okul örneklem olarak seçilmiştir. Seçilen

ilçe, örnekleme yer alan ortaöğretim okulları ve öğrencilerin tarihi kavram testi, görüşme ve açık uçlu soru formlarını cevaplama dağılımı Tablo 1’ de verilmiştir.

Tablo 1. İlçe ve okullara göre cevaplanan tarih kavram testi, yarı yapılandırılmış görüşme ve açık uçlu soru formlarının dağılımı

Okul Adı	Öğrencilerin tarihi kavramlar testini cevaplama durumu		Görüşme ve açık uçlu soruları cevaplama durumu	
	f	%	f	%
	Kadıköy			
İstanbul Atatürk Fen Lisesi	37	20	51	25,5
Anakent Lisesi	43	23,245	49	24,5
Remzi Bayraktar Ticaret Meslek Lisesi	35	18,918	30	15
Mehmet Beyazıt Lisesi	36	19,459	27	13,5
Gözcü Baba Lisesi	34	18,378	43	21,5
Genel Toplam	185	100,0	200	100,0

Araştırmada 185 öğrenciye tarihi kavramlar testi uygulanmıştır. Öğrencilerin %42,’si (78) kız, %58,’si (107) erkektir. Ayrıca araştırma sürecinde 200 öğrenciyle de yarı yapılandırılmış görüşme ve açık uçlu sorular uygulanmıştır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veriler, 185 öğrenciye uygulanan tarih kavramlarını ölçmeye yönelik test ve 200 öğrenciye uygulanan 12 yarı yapılandırılmış görüşme ve 16 açık uçlu sorudan elde edilmiştir.

Araştırmanın veri toplama araçlarından olan 40 sorudan oluşan öğrencilerin ilgili tarihi kavramları ölçme testi, 9.Sınıf tarih öğretimi, tarih bilimine giriş, eski çağlarda Türkiye ve çevresi, Türklerin tarih sahnesine çıkışı ve ilk Türk devletleri, ünitelerinde bulunan kavramlardan oluşmuştur. Testin güvenilirliği KR20=0, 70 olarak hesaplanmıştır.

Görüşme formu ve açık uçlu soruların kapsamı, 9.Sınıf öğrencilerinin, tarih dersinde anlamakta güçlük çektiği kavramları, kavram öğretiminin önemi hakkındaki düşünceleri, tarihsel kavramları nasıl ayırt ettikleri, devlet, Türk, vatan, kültür gibi kavramları öğrendiğinde daha çok hangi tutumlarının artacağına inandıkları, öğretmenlerinin tarihsel kavram öğretiminde ne gibi bir etkisi olduğunu, tarih derslerinde öğretilen kavramların ne tür özelliklere sahip olmasını istedikleri, tarih derslerinde kullanılan araç gereçlerin kavram öğretimi üzerinde ne gibi bir etkisinin olduğu, okul dışında tarihsel kavramları daha çok nerelerde öğrendikleri, daha çok tarihin hangi kısmını merak ettikleri ve tarihe yönelik düşüncelerinin nasıl olduğu, tarih ders kitaplarına yönelik düşünceleri ve tarih derslerinde verimi arttırmak için ne gibi önerileri olduğuyla ilgilidir.

Öğrencilerin tarihi kavramları ölçme testi, yarı yapılandırılmış görüşme ve açık uçlu soruların kapsam geçerliliği için tarih öğretimiyle ilgili program geliştirme, tarih öğretiminde 10 yıl deneyimli ve yüksek lisans derecesine sahip iki uzman görüşüne başvurulmuştur.

Araştırmanın Süreci

Araştırmanın uygulama sürecinde İstanbul iline bağlı Kadıköy ilçesinde 5 resmi orta öğretim okulu tesadüfi olarak belirlenmiştir. Bu okullarda uygulama yapılabilmesi için

gerekli izinler alınmıştır. Araştırmanın uygulama sürecinde varolan durumu olduğu gibi ortaya koyabilmek için betimsel tarama daha sonra da bu durumun derinlemesine anlaşılabilmesi içinde nitel olarak öğrencilere yarı yapılandırılmış görüşme ve açık uçlu sorulara verdiği cevaplardan yola çıkarak durum analizi yapılmıştır. Bunun içinde ilk olarak öğrencilerin tarihi kavramları ölçme testi ile başlanmış, bir hafta sonra aynı okullardaki öğrencilere yarı yapılandırılmış görüşme ve açık uçlu sorular uygulanarak doküman analizleri üzerinden durum analizi yapılmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırmanın nicel kısmında, öğrencilere uygulanan tarihi kavramları ölçmeye yönelik testten elde edilen veriler SPSS 10,0 programında, frekans ve yüzdelik dağılımlar olarak hesaplanmıştır. Nitel kısımda, doküman analiziyle bir odakta yoğunlaşan öğrenci görüşlerinin yüzdelikleri alınarak eğilim belirlemede durum analizi tekniği uygulanmıştır. Nitel verilerde farklılıkları tipik olarak yansıtan görüşlerin bazıları olduğu gibi örneklenmiştir. Araştırmada, öğrencilerin tarihi kavramları kazanma durumunu daha somut belirlemek amacıyla gerekli görülen kısımlarda nitel ve nicel verilere ilişkin bulgular bütünlüğü yansıtacak şekilde birlikte ele alınarak değerlendirilmiştir.

Bulgular ve Yorum

Araştırmanın Nicel Boyutuna İlişkin Bulgular

9.Sınıf tarih öğretimi, tarih bilimine giriş, eski çağlarda Türkiye ve çevresi, Türklerin tarih sahnesine çıkışı ve ilk Türk devletleri, ünitelerinde bulunan kavramlar tablosu aşağıdaki gibidir.

Tablo 2. 9.Sınıf tarih öğretimi “tarih bilimine giriş”, “eski çağlarda Türkiye ve çevresi”, “Türklerin tarih sahnesine çıkışı ve ilk Türk devletleri” ünitelerinde bulunan kavramlar tablosu

Üniteler/hedefler	Temel kavramlar	
Tarih bilimine giriş	*Ana kaynak	*Çağ
1. “Tarih bilimine giriş” ünitesinde geçen kavramların anlam bilgisi	*Nüvizmatik	*Kitabe
2. Zaman ve takvim bilgisini kavrayabilme	*Kronoloji	*Savaş
3. Tarihe yardımcı olan bilim dallarının neler olduğunu kavrayabilme	*Yüzyıl	*Tarihsel
4. Tarih öğrenmenin yararlarını kavrayabilme	*Kitabe	Belge
5. Tarih biliminin tanımını kavrayabilme	*Tarih	*Epigrafi
		*Takvim
Eski çağlarda Türkiye ve çevresi	*Höyük	*Papirus
1. Türkiye’de ortaya çıkarılan tarih öncesi merkezlerin bilgisi	*Polis	*Ziggurat
2. “Eski çağlarda Türkiye ve çevresi” ünitesinde geçen kavramların anlam bilgisi	*Tiran	*Mekan
3. Eski çağlarda Türkiye ve çevresi ile ilgili olgular bilgisi	*Mezopotamya	*Koloni
4. Eski çağlarda Anadolu’da kurulmuş olan uygarlıkların bilgisi	*Helenizm	*Kültür
5. Eski çağlarda yaşamış olan düşünürlerin bilgisi	*Hiyeroglif	*Satraplık

Türklerin tarih sahnesine çıkışı ve ilk Türk devletleri	*Türk	*Ferman
1.“Türklerin tarih sahnesine çıkışı ve ilk Türk devletleri” ünitesinde geçen kavramların anlam bilgisi.	*Vatan	*Vatansever
2.“Türk” adının anlam ve önemini kavrama	*Han	*Taht
3.“Vatan” sevgisinin anlam ve önemini kavrama	*Türk destanları	*Türk devletleri
4.Türk devletlerini tanıyabilme	*Meclis	*Atabey
5.Türk devletlerindeki kültür ve uygarlığı tanıyabilme	*Tudun	*Göç
6.Türklerde devlet ve ordu örgütlenmesinin temel kavramlarını açıklayabilme	*Ahi	*Kağan
	*Saray	*Turan
	*Kurultay	*Tiğın
	*Tuğra	*Balbal
	*Kral	*Subaşı
	*Sancak	*Emir-i çandar

Tablo 2’de orta öğretim okulları 9.Sınıf tarih öğretimi tarih bilimine giriş ünitesinden ana kaynak, nümizmatik, kronoloji, yüzyıl, kitabe, tarih, savaş, tarihsel belge, epigrafi, takvim, çağ olmak üzere toplam 11 kavramdan, eski çağlarda Türkiye ve çevresi ünitesinden höyük, polis, tiran, mezopotamya, hiyeroglif, koloni, kültür, helenizm, koloni, papirus, satraplık, yerleşim merkezleri/mekan, ziggurat olmak üzere toplam 13 kavramdan ve son olarak Türklerin tarih sahnesine çıkışları ve ilk Türk devletleri ünitesinden ise Türk, vatan, han, Türk destanları, meclis, ahi, saray, kurultay, tuğra, atabey, göç, ferman, vatansever, sıpahi, Türk devletleri, tudun, taht, subaşı, balbal, kral, sancak, kağan, turan, tiğın ve emir-i çandar olmak üzere toplam 25 kavram yer almaktadır.

Öğrencilere tarih derslerinde öğretilen ana kaynak, vatan, Türk, göç ve kültür kavramlarını öğrencilerin kazanma durumları aşağıdaki gibidir.

Tablo 3. Öğrencilerin, ana kaynak kavramını kazanma durumuna ilişkin dağılım

Ana Kaynak	f	%
Her türlü belgenin korunduğu yerdir.	29	15,67
Halk arasında ağızdan ağza söylenen eserlerdir	3	1,635
Doğrudan doğruya tarihi bir olayı yaşayan kişilerin verdikleri bilgi ve eserlerdir	125	67,56
Tarihsel verilerin zamana mekana göre sınıflandırılmasıdır	28	15,135
Toplam	185	100,0

Tablo 3’de tarih bilimine giriş ünitesinde yer alan ana kaynak kavramı ile ilgili öğrencilerin %15,67’si her türlü belgenin korunduğu yerdir, %1,635’i halk arasında ağızdan ağza söylenen eserlerdir, %67,56’sı doğrudan doğruya tarihi bir olayı yaşayan kişilerin verdikleri bilgi ve eserlerdir, %15,135’i tarihsel verilerin zamana mekana göre sınıflandırılmasıdır biçiminde cevaplamışlardır.Buradan yapılan öğretimin orta düzeyde etkili olduğu söylenebilir.

Tablo 4. Öğrencilerin, vatan kavramını kazanma durumuna ilişkin dağılım

Vatan	f	%
Milletin üzerinde yaşadığı ve kültürünü oluşturduğu kara parçasıdır.	164	88,64
Savaşlarda elde edilen topraklardır.	5	2,702
Siyasal bakımdan örgütlenmiş topluluktur.	9	4,868
Etrafı denizlerle çevrili yerleşim merkezidir.	7	3,79
Toplam	185	100,0

Tablo 4’de Türklerin tarih sahnesine çıkışları ve ilk Türk devletleri ünitesinde yer alan vatan kavramı ile ilgili öğrencilerin %88,64’ü milletin üzerinde yaşadığı ve kültürünü oluşturduğu kara parçasıdır, %2,702’si savaşlarda elde edilen topraklardır, %4,868 siyasal bakımdan örgütlenmiş topluluktur, %3,79’u etrafı denizlerle çevrili yerleşim merkezidir seçeneğini işaretlemiştir. Bu bulgulara göre öğrenciler vatan kavramını %88,64 oranında kavramışlardır. Keskin’in(2003) yaptığı araştırmaya bakıldığında, vatan kavramının kavrama basamağındaki kalıcılık düzeyinin -ki bu oran %88,4’tür- oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Bu araştırmanın sonuçları ile Keskin’in (2003) araştırma sonuçları birbirine paraleldir. Öğrencilerin büyük çoğunluğu açık uçlu sorularda, vatan ve Türk kavramının kendileri için en önemli kavramlar olduğunu belirtmişler. Vatan kavramıyla ilgili görüşlerini ise şu şekilde dile getirmişlerdir:

- *Vatan benim yaşadığım topraklardır. Bu topraklar uğruna nice kanlar dökülmüştür. Bu yüzden bu isim beni heyecanlandırır.*
- *Ben Türküm ve vatanımı her şeyden daha çok severim.*
- *Benim için en önemlisi vatan kavramdır. Çünkü, vatanımız her şeyimizdir. Yaşadığımız topraklardır. Eğer vatanımız olmasaydı, şu an biz yaşıyor olmayabilirdik.*
- *Vatan ve millet, dünya yaşamında toplumsal olarak en önemsenmesi gereken kavramlardır. Din bireyseldir ve kişisel çapta vatan ve millettten önemlidir. Ancak toplumun bekası için önce vatan.*
- *Benim için en önemlisi vatan kavramdır. Çünkü, bizim vatanımız şehit kanlarıyla sulanmış ve böyle bir vatan bence her şeyin üstündedir. Herkesin kendi vatani içinde bu böyledir.*

Tablo 5. Öğrencilerin, Türk kavramını kazanma durumuna ilişkin dağılım

Türk	f	%
Türkiye sınırları içinde yaşayan kimse	25	13,51
Güçlü kuvvetli kavimlerin ortak adı	9	4,88
Dünyanın çeşitli bölgelerinde yaşayan Türkçe’nin değişik lehçelerini konuşan soy ve bu soydan olan kimselere verilen ortak ad	127	68,64
Asya’nın batısından Orta Avrupa’ya kadar olan bölgede yaşayan göçebe topluluk	24	12,97
Toplam	185	100,0

Tablo 5’de Türk, kavramının doğru ifadesine öğrencilerin, %13,51’i Türkiye sınırları içinde yaşayan kimse, %4,88’i güçlü kuvvetli kavimlerim ortak adı, %68,64’ü Dünyanın çeşitli bölgelerinde yaşayan Türkçe’nin değişik lehçeleri, soy ve bu soydan olan kimselere verilen ad, %12,97’si Asya’nın batısından Orta Avrupa’ya kadar olan bölgede yaşayan göçebe topluluk biçiminde işaretlemiştir. Bu verilere göre öğrenciler Türk kavramını %68, 64 orta düzeyde kazandıkları söylenebilir.

Tablo 6. Öğrencilerin, göç kavramını kazanma durumuna ilişkin dağılım

İnsanların ekonomik, toplumsal siyasi sebeplerle bir yerden başka bir yere gitmelerine	f	%
Göç	168	90,81
Seyahat	4	2,165
Göçebe	9	4,86
Turizm	4	2,165
Toplam	185	100,0

Tablo 6’da Türklerin tarih sahnesine çıkışları ve ilk Türk devletleri ünitesinde yer alan göç kavramı ile ilgili öğrenciler insanların bir yerden başka bir yere gitmelerine %90,81’i göç, %2,165’i seyahat, %4,86’sı göçebe, %2,165’i ise turizm seçeneğini işaretlemiştir. Bu verilere göre öğrenciler göç kavramını oldukça iyi bir düzeyde kazandıkları söylenebilir.

Tablo 7. Öğrencilerin, kültür kavramını kazanma durumuna ilişkin dağılım

Bir milletin tarihsel ve toplumsal gelişme süreci içerisinde yarattığı bütün maddi ve manevi değerlere	f	%
Örf	21	11,351
Adet	15	8,164
Kültür	140	75,625
Anayasa	9	4,86
Toplam	185	100,0

Tablo 7’de Türklerin tarih sahnesine çıkışları ve ilk Türk devletleri ünitesinde yer alan kültür kavramının içeriği ile ilgili öğrenciler bir milletin tarihsel ve toplumsal gelişme süreci içerisinde yarattığı bütün maddi ve manevi değerleri %11,351’i örf, %4,328’i adet, %75,625’i kültür, %4,86’sı ise anayasa seçeneğini işaretlemiştir. Bu bulgulara dayanarak, 9.Sınıf öğrencilerinin kültür kavramını iyi düzeyde kazandıkları söylenebilir. Keskin’in (2003) yaptığı araştırmada da benzer sonuçlara ulaşılmış, öğrencilerin kültür kavramını büyük oranda kazandıkları tespit edilmiştir.

Araştırmanın Nitel Boyutuna İlişkin Bulgular

Öğrencilerin tarih dersinde anlamakta güçlük çektiğiniz kavramlar nelerdir?

Açık uçlu sorusuna öğrencilerin verdiği cevaplar incelendiğinde, anlamakta zorlandığı kavramların başında, kronoloji, X padişahı ne zaman doğdu/öldü/tahta çıktı; X beyliği ne zaman kuruldu/yıkıldı ve kaç yıl hüküm sürdü; X savaşı hangi zamanlar arasında oldu gibi, yer/mekan isimleri, X devleti nerede kuruldu, başkenti neresi oldu, doğuda/batıda/kuzeyde/güneyde sınırları nereye kadardı, ilk fethettiği yerin adı veya son kaybettiği yerin adı neydi gibi, eski Türkçe’de kullanılan kavramlar, tudun, tiğın, kengeş, yabgu, emir-i çandar gibi ve devletlerin yönetim şekilleriyle ilgili oligarşi, tiranlık, teokrasi, derebeylik gibi kavramların geldiği tespit edilmiştir.

Tarihsel olayların zamanlarını öğrenmek zordur.

Görüşüne öğrencilerin %72’si katılırken Tarihsel olayların zamanlarını öğrenmek kolaydır; görüşüne öğrencilerin %28’i katılmıştır. Bu verilere göre, öğrencilerin %72’si zaman/kronoloji kavramının anlaşılması güç bir kavram olduğunu belirtmektedir. Öztürk ve Otluoğlu (2002), Bozcan(2002) ve Güngör(2004) de öğrencilerin kronoloji bilgisinin istenen düzeyde olmadığını altını çizmişlerdir. Bu güçlüğü’nin nedeni,

- *Tarihleri öğrenmek zor geliyor. Asıl nedeni tarihler ezberdir.*
- *Antlaşma tarihleri zor geliyor. Kafamda somutlaştırılmıyor.*
- *Tarih dersinde yalnızca tarihleri tam olarak ezberleyemiyorum.*
- *Olayları hatırlıyorum ama tarihlerini hatırlayamıyorum. Çünkü çok fazla tarih var.*
- *Padişahların doğum ölüm tarihlerini aklımda tutmakta zorlanıyorum.*

- *Kişileri ve zamanları anlayamıyorum. Çünkü çok fazla kişi ve çok fazla tarih var.*
- *Tarih dersinde tarihleri akılda tutmak dışında güçlük çekmiyorum.*
- *Tarihler arasında ilişki kuramıyorum, şeklindedir.*

Bu bulgulardan hareketle öğrencilerin, kronoloji, yer/mekan/zaman ve tarih derslerinde geçen eski Türkçe kavramları anlamakta bazı güçlükleri olduğu söylenebilir.

Öğrenciler tarih derslerinde kavramları bilmek önemli midir? Neden?

Açık uçlu sorusuna şu cevapları vermiştir:

- *Önemlidir. Çünkü kavramlar tarihi oluşturur.*
- *Önemlidir. Çünkü tarih dersinde o kavramlardan söz edilince herkes kavramın anlamını bilirse ders bölünüp farklı yerlere kaymaz.*
- *Önemlidir. Bu kavramları bilmeden olaylar hakkında yorum yapamayız.*
- *Evet, önemlidir. Bu kavramları anlayamıyorsak dersi takip etmek ve anlamak çok zor olmaktadır.*
- *Önemlidir. Tarih dersini kolay anlamak için ve olayları o günün çerçevesinde incelemek için kavramları bilmek gerek.*
- *Bence önemlidir. Çünkü tarih dersi o kavramlarla işleniyor. Anlamalarını bilmediğin sürece tarih dersi anlaşılmazdır.*
- *Tarih dersini soyutluktan kurtarmak ve bize daha yakın hale getirmek için gereklidir.*
- *Kavramları bilmek genel kültürümüzü ve sınavlardaki başarıyı artırır.*
- *Öğrenilen bilgilerin akılda kalması ve anlaşılır olması için kavramları bilmek önemlidir.*
- *Tarih dersindeki kavramlar dildeki harfler gibidir. Onlarsız bir şey yapamayız.*
- *Önemlidir. Çünkü o kavramlar konu içerisinde çıkar ve anlaşılmayan bir kavram çok önemli bir cümlede de anlaşılmamasına sebep olabilir.*
- *Tabi ki önemlidir, bazı kavramları bilmeden tarih nasıl bilinir ki?*
- *Önemlidir, çünkü dünya kavramlar üzerine kuruludur.*

Öğrendiğiniz tarihsel kavramların günlük hayatta size ne gibi bir faydası olduğunu düşünüyorsunuz?

Açık uçlu sorusuna öğrencilerin birçoğu tarihten ders alırım, devletimi tehlikelerden korurum, dostu ve düşmanı tanım şekline cevaplar vermişlerdir. Uygulama yapılan 9.Sınıf öğrencilerinin %100'ü tarih derslerinde öğrendikleri tarihsel kavramların gerek okulda gerekse de günlük hayatta kendileri açısından önemli olduğunu düşünmektedir.

Birbirine benzer ve yakın olan tarihsel kavramları öğrenirken nasıl bir yöntem kullanırsınız?

Açık uçlu sorusuna öğrenciler genel olarak şu şekilde cevap vermiştir:

- *Farklılıklarını ortaya çıkarır, zıttını düşünürüm.*

- *Olayların baş harflerini anlamlı bir şekilde sıraya dizerim.*
- *Hayal ederim.*
- *Ortak yönleri arasında bağlantı kurarak,*
- *Aralarındaki farklılıkları ve benzerlikleri incelerim.*
- *Gruplandırırım.*
- *O tarihsel kavramı yerine göre ezberlerim.*
- *Arasındaki farkta dikkatimi toplarım.*
- *Kişilerin yerine arkadaşlarımı koyarım.*
- *Sözcükleri başka bir sözcükle özdeşleştiririm. Böylece aklıma daha kolay gelir.*
- *Kronolojik sıralama içinde düşünürüm.*
- *Ortak olmayan noktaları bulurum.*
- *Benzetme, ikisini benzetip farkları bulurum.*
- *Olayların isimleriyle bağlantı kurmaya çalışırım.*

Vatan, Türk, kültür, ana kaynak, göç, monarşi, zaman, mekan gibi tarihsel kavramları sizin için önem derecesine göre sıralayınız?

Sorusuna öğrenciler verdikleri cevapta ise, %94’ü Türk ve vatan kavramını en önemli kavram olarak gördüğünü ifade etmiş ve bunun gerekçesini de aşağıdaki gibi açıklamışlardır:

- *Benim için en önemlisi Türk kavramıdır. Türk biziz. Türkler veya Türklük bizim parçamızdır, kişiliğimizdir.*
- *Benim için en önemlisi Türklük kavramıdır. Türklük her zaman her yerde çok yüce bir ırktır.*
- *Benim için en önemlisi Türk kavramıdır. Dünyanın neresinde olursam olayım kendi ırkımdan birini ararım.*
- *Benim için en önemlisi Türk ve Vatan kavramıdır. Dünyadaki en bağımsızlığına düşkün en cesur ve mert ırktır Türkler. Benim için her şeyden önce Türk gelir.*
- *Benim için en önemlisi Türk kavramıdır. Atatürk ne demiş: “Bu memleket tarihte Türk’tü, bugünde Türk’tür, ebediyen Türk olarak yaşayacak.”*
- *Benim için en önemlisi Türk ve vatan kavramıdır. Çünkü, Türk olmak dünya üzerindeki en yüce erdemdir. Türk olmanın gereği ise vatanını sevmektir. Türk’ün üstünde hiçbir ırk olamaz. En gelişmiş vatan sevgisi Türklerde vardır. En büyük kültür ve tarih Türklerde bulunmaktadır.*

Sorulan iki sorunun tamamlayıcısı durumunda olan devlet, Türk, vatan, ırk, kültür gibi kavramları öğrendiğinizde hangi tutumunuzun daha çok artacağına inanırsınız? Sorusuna öğrencilerin %98’i vatansızlık ve milliyetçilik cevabını vermiştir. Keskin’in (2003) yaptığı araştırmada da millet/ulus, vatan, şehit, gazi, milliyetçilik gibi kavramların, diğer kavramlara oranla daha fazla kazanıldığı tespit edilmiştir.

Kavram ve terimleri öğrenmenizde, öğretmenlerin nasıl bir katkısı oldu?

Sorusuna öğrencilerin neredeyse %100'ü çok büyük katkısı var. Ne öğrendiysek onlar sayesinde öğrendik, onlar bizim her şeyimiz' şeklinde belirtmişlerdir. 9.Sınıflarda öğretmenlere karşı oluşmuş mutlak güvenilir bir öğretmen imajı görülmektedir.

Öğrencilerin tarih derslerinde tarihsel kavramların seçimi sizce nasıl olmalıdır?

Sorusuna öğrencilerin %82,3'ü tarihteki temel olgular hakkında bilgi vermeli, %36,7'si hayal gücümüzü harekete geçirmeli, %75,6'sı ulusumuzun gelenek göreneklerini tanıtmalı, %63,7'si tarihten dersler çıkarmamıza yardım etmeli, %91,3'ü akılda kalıcı, basit ve anlaşılır olmalı, %41,9'u barışçı bir tarih anlayışına katkı sunmalı, %50,2'si dünya tarihini öğrenmemize katkı sunmalı biçiminde cevaplamıştır. Bu verilere göre, 9.Sınıf öğrencilerinin büyük çoğunluğu tarihsel kavramların akılda kalıcı, basit, anlaşılır; tarihteki temel olgular hakkında bilgilendiren, ulusun gelenek göreneklerini tanıtan özelliklere sahip olmasını istedikleri söylenebilir.

Öğrenciler tarihsel kavramları öğrenirken harita, fotoğraf, Cd, slayt, vb. araçların öğrenmenize katkısı var mıdır?

Sorusuna büyük çoğunluğundan aşağıdaki cevaplar alınmıştır:

- *Zihnimde hayal etmeme, canlandırma yardımcı olur.*
- *Katkısı vardır. İlgimi çeken bir fotoğraf bile zihnimde kalır ve o olayı bir daha asla unutmam.*
- *Görerek öğrendiğim için bu gibi araç gereçlerin öğrenmemde katkısı vardır.*
- *Görsel olarak edinilen bilgi sözel bilgiyle bir araya gelince daha kalıcı oluyor.*
- *Elbette katkısı var. Bir kavramı sadece dinlemek başka, görmek, dinlemek, okumak daha farklı bir şeydir..*
- *Yalnızca yazı yazarak, hocayı dinleyerek kavram öğrenmek yerine gezip görmek, dinlemek daha etkili olur.*
- *8. sınıfta tarih derslerini barkovizyon ortamında işliyorduk. Belki daha eğlenceli olması, daha fazla ilgi çekmesine neden olduğundan pozitif bir etkisi vardı.*
- *Tabi ki bu şekilde tarih dersi sıkıcı olmuyor, daha çok ilgi çekici oluyor.*
- *Tabi ki iyi bir katkısı olur. Böylece öğrenciler kitaplara gömülüp ezberlemek yerine akılda kalıcı bir eğitim almış olur.*
- *Olabilir. Yer, mekan, olay görsel öğelerle daha kolay kavranır.*
- *Görsel olduğu için zihinde somutlaştırabiliyorsun. Örneğin savaşlardaki olaylar dediği zaman önceden izlediğim belgesel aklıma gelir.*

Bu verilere göre, tarih derslerinde harita, fotoğraf, belgesel, Cd, slayt gibi araçların kullanılmasının tarihsel kavramların öğrenilmesinde olumlu bir etkiye sahip olduğu söylenebilir.

Tarih ders kitabı hakkındaki düşünceniz nedir?

Sorusuna öğrencilerin %82'si gereksiz bilgilerle dolu olduğunu düşünüyorum, %73'ü yetersiz buluyorum, %75'i anlaşılabilir ifadeler içerdiğini düşünüyorum, %79'u çok

sıkıcı buluyorum, %61’i yeterli resim olduğunu düşünmüyorum, %36’sı ise kavramların günümüzdeki karşılığı belirtilmiyor. biçiminde cevaplamıştır. Bu bulgulara dayanarak öğrencilerin mevcut tarih ders kitaplarını yetersiz, anlaşılmaz ve sıkıcı bulduğu söylenebilir.

Okul dışında en çok hangi ortamlarda tarihsel kavramları öğreniyorsunuz?

Sorusuna öğrencilerin %91’i evde ve yakın çevremde, %4’ü kitap, sözlük, dergi, gazetelerde, %2’si TV ve sinemalarda, %1’i internetten, %2’si’de hepsinden öğrendiğini belirtmiştir. Bu verilere göre 9.Sınıfların, okul dışında en çok evde ve yakın çevresinde tarihsel kavramları öğrendiği söylenebilir.

Tarih çağlarından hangisini daha çok merak ediyorsunuz?

Sorusuna öğrencilerin %71,8’i ilkçağı, %19,2’si ortaçağı, %3,7’si yeniçağı, %2,3’ü yakınçağı ve son olarak %3’ü ise tarih öncesi çağları, çok merak ettiğini belirtmiştir. Bu verilere göre 9.Sınıf öğrencilerinin, tarihin daha çok ilk çağ kısmını merak ettiği söylenebilir.

Coğrafik alanlardan hangisinin tarihi daha çok ilginizi çekmektedir?

Sorusuna öğrencilerin %10,3’ü şu anda yaşadığım semtin tarihini merak ediyorum, %11’i doğduğum ilin/ilçenin/köyün tarihini merak ediyorum, %27,8’i Türkiye’nin tarihini merak ediyorum, %40,1’i Dünya tarihini merak ediyorum, %10,8’i Avrupa tarihini merak ediyorum biçiminde cevaplamıştır. Bu bulgulara göre 9.Sınıf öğrencilerinin ilgisinin daha çok Türkiye ve dünya tarihi üzerinde yoğunlaştığı söylenebilir.

Tarihi gelişmeleri bir çizgiye benzetirsek, sizce tarihi gelişme aşığıdaki çizgilerden hangisine benzer?

Sorusuna 9.Sınıf öğrencilerinin, %4’ü iyi yönde gelişme gösterir, %6’sı aynı yönde devam eder, %1’i kötü yönde gelişme gösterir, %71,2’si tarih tekrardan ibarettir, %9,2’si geçmişin bazı dönemleri hakkında yeterince bilgi olmadığından tarih kesinti halindedir %8,6’sı tarih hem iyi yönde hem kötü yönde gelişir biçiminde cevaplamıştır. Bu bulgulara göre 9.Sınıfların zihninde oluşturduğu tarih düşüncesi tarihin daha çok tekrardan ibaret(% 71,2) olduğu ve tarihte bir kötüye gidişin (%1) olmadığı biçimindedir.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Türkiye’de tarih öğretimiyle öğrencilere kazandırılmaya çalışılan tarihsel kavramlardan ana kaynak kavramı %67,56 vatan kavramı %88,64 Türk kavramı %68, 64, göç kavramı %90,81 ve kültür kavramı %75,62 oranında 9. sınıf öğrencilerinin kazandıkları belirlenmiştir. Öğrenciler, genelde tarihsel kavramları bilmenin önemli olduğunu değerlendirmektedirler. Öğrencilere yöneltilen tarih dersinde hangi kavramları anlamakta güçlük çektikleri sorusuna, tarihleri tam olarak hatırlamadıklarını belirterek bunun nedenini ise tarihlerin ezbere dayanıyor oluşuna ve tarihi olayların çok fazla olmasına bağlamışlardır. Bozcan(2002) da ilköğretim 4. ve 5.Sınıf öğrencilerince zaman dilimlerinin tam olarak anlaşılmadığını ortaya koymuştur. Bozcan(2002) tarih derslerinde kronolojiye sıkı sıkıya bağlı kalınmasının pedagojik anlamda büyük bir yanlışlık olduğunu ileri sürmüştür. Öğrenciler tarih dersinde kullanılan eski Türkçe kavramları anlamakta güçlükler yaşamaktadır. Buna Husbands’ın (1996) deyiimiyle

tarihin dili denir. 9.Sınıf öğrencilerinin %22'si tarihsel dilin/kavramların soyut olduğunu, bu yüzdede anlaşılmasında güçlükleri olduğunu ifade etmiştir. Charlton'un 14 yaş öğrencileri üzerinde yaptığı bir çalışmada çocukların tarihin diliyle ilgili kavramların yarısına yakını anlamadıklarını belirlemiştir(Dilek, 2002). Öğrencilerin tarihsel bir kavramı anlamak ve öğrenmek için büyük çoğunluğu kavramları ezberlemeye eğilimindedir. Burada dikkat çekici şekilde öğrenciler, genelde tarihsel kavramları ezberlemeye yöneldikleri görülmektedir. Öğrenci neden kavramları ezberleme yoluna gider? Bozcan'a (2002) göre, bunun sorumlusu mevcut öğretim programıdır. Yapılandırıcı yaklaşımda ileri sürdüğü gibi problem, mekanik bir şekilde ezberlenen kavramları kullanarak değil, soru sorarak, keşfederek, sezerek, tartışarak, çözümlenerek algısal alanda sağlamlaştırılmalıdır. Öğrencilere yöneltilen tarihi kavramları anlamakta güçlük çekmenin nedenleri sorusuna öğrencilerin birçoğu ders süresi kısa, zaman yetmiyor biçiminde cevaplar vermiştir. Bozcan (2002) ve Güngör (2004) kavram öğretiminde gerçekten de bir zaman sorunu olduğunu belirtir.

Türkiye'de tarih öğretiminin amaçlarının daha çok bir vatandaşlık ve sosyalleşme aracı olarak algılandığı görülür(Akinoglu, 2005). Öğrencilere yöneltilen devlet, Türk, vatan, gibi kavramları öğrendiğinizde hangi tutumunuzun daha çok artacağına inanırsınız sorusuna öğrencilerin %98'i vatanseverlik ve milliyetçilik cevabını vermiştir. Keskin'in (2003) yaptığı çalışmada da ulus/millet, vatan, şehit, gazi, milliyetçilik gibi kavramların, diğer kavramlara oranla daha fazla kazanıldığı tespit edilmiştir. 9.Sınıf öğrencilerinin büyük çoğunluğu Türk kavramını yaşamlarındaki en önemli kavram olarak gördüklerini ifade etmektedir. Bu alanda araştırma yapmış bir çok araştırmacıya göre, Bozcan (2002), Dilek (2002), Çaydaş (2003), Diriöz (2006), Güngör (2004) Ertosun (2003) gibi, eğitim politikacıları ve öğretmenler tarih dersini bir sosyalleşme ve vatandaşlık eğitimi aracı olarak görmektedirler. Tanilli (1994), Keskin (2003), Gerald, (2001), Candan (1998), Tekeli (1998), Stradling, (2003) gibi araştırmacılara göre ise tarih öğretimine şeklini veren şey dost-düşman, siyah-beyaz sınırlılığın neden olan sloganik bakış açısıdır. Tarih eğitimi uluslar, ırklar ve dinsel gruplar arasındaki anlayışı, hoşgörü ve dostluğu desteklemeli, evrensel bir bakış açısı yakalamada, geçmiş ve güncel sorunların yorumunda, öğrencilere yaşadıkları ülkenin, dünyadan bağımsız bir yer olmadığı bir bütünün parçası olduğu düşüncesi verebilmelidir.

Araştırmada öğrencilerin, öğretmenlerini tarihsel bilginin aktığı doğruluk pınarları olarak gördüğü belirlenmiştir. Öğrencilere yöneltilen kavram ve terimleri öğrenmenizde öğretmenlerin nasıl bir katkısı olduğu sorusuna öğrencilerin neredeyse %100' ü çok büyük katkısı var, ne öğrendiysek onlar sayesinde öğrendik, onlar bizim her şeyimiz şeklinde yanıtlamıştır. 9.Sınıfların, öğretmenlerine dair geliştirdikleri mutlak pozitif tutumlarını, ülkemizde tarih öğretiminin okullarla sınırlı kalmış olmasıyla ve öğretmenlerin sınıf içindeki rolleriyle açıklanabilir. Ertosun'a (2003) göre öğretmenler tarih derslerinde öğrencinin etkin olması gerektiğini savunmalarına rağmen; öğrencilerin araştırma, inceleme ve karşılaştırma sonucu elde ettikleri bilgilerle değerlendirme yaptıkları zamanda dahi doğru bilginin kendileri tarafından öğrenciye verildiğini belirtmektedir. Bozcan (2002), öğretmenin sınıftaki rolünü, tarih derslerinde öğretmenin anlatıcı, öğrencilerin dinleyici konumunda olduğunu belirtip, öğretmenlerin tanım ezberletmekten başka çok şey yapmadıklarının altını çizmektedir. Ayrıca çalışmada öğrencilerin tarihi mekanları hemen hiç gezmedikleri ve bu yüzden öğrencilerin tarih derslerinden sıkıldıkları belirlenmiştir. Oysa çağdaş dünya'da müzelerle tarih öğretimi gittikçe önem kazanmaktadır. Ayrıca, Öğrencilerin %93'ü, tarih derslerinde verimliliği artırmak için müzelerle ve arkeolojik kazı alanlarına geziler düzenlemek gerektiğini vurgulamışlardır. Buradan çıkarılabilecek bir diğer önemli

sonuç ise öğrencilerin ders kitabı okutulması ve öğretmenin anlatmasını tarih derslerinde etkililiği arttırmada kayda değer bir önem taşımadığına olan inançtır. Yapılan bazı araştırmalara incelendiğinde de aynı doğrultuda sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir; Ata (2002), Azak, (1999), Nichol, (1996), Jenkins, (1997), Bozcan (2002), Demirel (2002), Dilek (2002), Çaydaş (2003), Güngör (2004), Diriöz (2006). Ata (2002) ve Çaydaş (2003), tarihi mekanların ve müzelerin eğitim ortamı olarak kullanılmasının bilgilerin kalıcılığını arttıracak ve öğrencilerde tarihsel düşünmeyi geliştirmeye büyük katkı sağlayacağını düşünmektedir.

Türkiye’de öğretmenlerin tarih derslerinde sıklıkla ders kitabı kullandıkları bunun dışındaki araç gereçlere yeteri kadar önem vermedikleri tespit edilmiştir. Bozcan’ın (2002) yaptığı gözlemlerde, sınıflarda daha çok dinleme/izleme, soru/cevap, sesli/sessiz okuma, anlatma/anlattırma, tahtaya veya deftere yazma/yazdırma gibi geleneksel etkinliklerin kullanıldığı ve araç gereç olarak ağırlıklı olarak ders kitabının kullanıldığı görülmüştür. Demirel (2002), öğretimde ders kitapların her zaman önemli bir yere sahip olduğunu belirtir. Öztürk ve Ofluoğlu’na (2002) göre, en yaygın öğretim yöntemi düz anlatım, en sık kullanılan öğretim aracı ise ders kitabıdır. Bu durum tarih ders kitapları ile ilgili çarpıcı bir gerçeği dile getirmektedir. Güngör’ün (2004) tespitine göre, ders kitabı temel alınarak işlenen derslerde öğrencilerin konunun özünden uzaklaştıkları, derslerden koştukları vurgulanmaktadır.

Öğrencilerde oluşan tarih düşüncesi %71,2’si, tarihin tekrardan ibaret olduğu şeklindedir. Öğrenciler tarihin daha çok ilk çağ kısmını merak etmektedir. Ayrıca öğrenciler yerel tarihten ziyade, dünya tarihini (%40,1) merak etmektedirler. İlginç bir sonuçta, öğrencilerde Avrupa tarihini merak etme oranının %10,8 de kalmasıdır. Öğrencilerde dünya tarihine merakın nedeni, son dönemdeki Türkiye AB ile ilişkileri olabilir. Tarih öğretiminde, AB ile ilişkilerin ne gibi etkileri vardır? Şüphesiz AB süreci yaşam tarzımızı etkilemektedir. Yaşam tarzlarımız ne denli homojenleşirse, köklü değerlere, dil, sanat ve edebiyata da o denli bağlanırsınız. Dış dünyalarımız birbirine yaklaştıkça iç dünyalarımıza özgü geleneklerin değeri artar. Bütün bunlara rağmen küreselleşme karşıtı bir tavır oluşturmak, tüm dünyayı etkisi altında tutan küresel olgulara karşı koymak da mümkün değildir. Zira küreselleşme yüzyıllardır ulus-devlet ortamı içinde ve yerel boyutta gelişmiş insanın ufkunu bir anda küresel boyuta çıkarmış, küresel düşünen, yerel çözümleyen bireye olan ihtiyacı artırmıştır. Böylesi bir durum ise adeta çağdaş uygarlığa ayak uydurabilmek için bir ön şart olarak kabul edilmiştir. Öğrencileri bir taraftan millî ve manevî değerlerimize bağlı bireyler olarak yetiştirirken, diğer taraftan da millî kimliklerinden ödün vermeden evrensel değer ve oluşumlarla uyumlu kuşaklar hâline getirmek önceliği önem kazanmaktadır. Öğrenciler tarihi ve tarihsel kavramları yalnızca okulda mı öğrenirler? Okul dışında tarihsel kavram öğrenimi devam etmekte midir? Bozcan’a (2002) göre ülkemizde çocukların tarih öğrenmeleri okul ve öğretmenleriyle sınırlıdır. Ancak araştırmamızda bu iddianın tam olarak doğru olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Öğrenciler okul dışında en çok hangi ortamlarda tarihsel kavramları öğrendiği sorusuna %91’i evde ve yakın çevresinde öğrendiğini belirtmiştir. Öğrenciler, tarihsel kavramları okul dışında en çok evde ve yakın çevresinde öğrenmektedir. Bu bağlamda, ebeveynlere büyük bir sorumluluk düşmektedir. Çocukların kazandıkları kavramların, fikir ve idelerin, tutum ve becerilerinin kaynağında sosyal çevre etkilidir.

Bu sonuçlara dayanarak şu öneriler getirilebilir:

1. Tarih ders kitapları hazırlanırken, ünitenin başlangıcında öğrencinin konuya ilgisini çekecek, anlaşılır, seviyeye uygun ve eski tarihsel kavramların yanlarında Türkçelerinin de yazıldığı temel kavramlara yer verilebilir.
2. Ortaöğretimde, Türkiye’de bir ilk gerçekleştirilerek, tarih felsefesi dersleri konulabilir. Böylesi bir uygulamayla öğrenciler eleştirel düşünebilen, tarih yazıcılığına, tarihsel olaylara, kısacası; geçmişe nasıl bakması gerektiği noktasında tarihe yönelik bir üst bakış edinebilmelerine katkı sağlanabilir.
3. Öğrencileri pasif ve yalnızca kuru tarih bilgisi bombardımanına maruz kalmış yitik nesnel dünyasından çıkarıp, tartışan özneler dünyasına çekmek için tartışarak öğrenme kültürünün geliştirilmesi yararlı olabilir.

KAYNAKÇA

- Akinoglu, O. (2005). “History Education and Identity” *International Journal of Historical Learning, Teaching and Research*, 5, (1), 71-81.
- Ata, B. (2002). *Müzelerle ve Tarihi Mekanlarla Tarih Öğretimi: Tarih Öğretmenlerinin Müze Öğretimine İlişkin Görüşleri*. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara.
- Akarsu, B. (1998). *Çağdaş Felsefe*, İstanbul: İnkılap Yayınları.
- Aksoy, M. (2000). *Sosyal Bilimler ve Sosyoloji*, İstanbul: Alfa Yayınları.
- Althusser, L. (2003). *Felsefe ve Bilim Adamlarının Kendiliğinden Felsefesi (Çev: Alp Tümertekin)* İstanbul: İthaki Yayınları.
- Azak, N. K. (1999). *Orta Öğretim Kurumlarında Tarih Dersi Eğitim - Öğretim Uygulamalarının Değerlendirilmesi*, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Trabzon.
- Braudel, F. (1992). *Tarih Üzerine Yazılar (Çev: Mehmet Ali Kılıçbay)* Ankara: İmge Yayınları.
- Bozcan, M. (2002). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Tarih Konularının Öğretiminde Öğrencilerin Tarih Düşüncesinin Gelişimi* Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.
- Candan, A. S. (1998). *Kavramlara Dayalı Tarih Öğretimi*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara.
- Callinicos, A. (1998). *Tarih Yapmak*. İstanbul: Özne Yayınları.
- Carr, E. H. (1996). *Tarih Nedir?* İstanbul: İletişim Yayınları.
- Collingwood, R. G. (2000). *Tarih Felsefesi Üzerine Denemeler*. İstanbul: Ayışığı Yayınları.
- Çağlayan, Y. (1981). *Tarih Öğretimine Başlangıç*. İstanbul: Ayko Yayınları.
- Çaydaş, E. (2003). *Orta Öğretim 10.sınıf Tarih Dersinde Tarihsel Düşünme Becerilerinin Geliştirilmesine Yönelik Yapılan Etkinliklerin Değerlendirilmesi: Adana İli’nde Bir Örnek Olay Çalışması*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Adana.

- Çandarlıoğlu, G. (2003). *Tarih Metodu*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları.
- Dilek, D. (2002). *Tarih Derslerinde Öğrenme ve Düşünce Gelişimi*. Ankara: Pegem A Yayınları.
- Demirel, Ö. (2002). *Öğretme Sanatı*. Ankara: Pegem A Yayınları.
- Diriöz, U. (2006). *Tarih Öğretiminde Eleştirel ve Yaratıcı Düşüncenin Geliştirilmesi*, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.
- Demircioğlu, İ. H. (2005). *Tarih Öğretiminde Öğrenci Merkezli Yaklaşımlar*. Ankara: Anı Yayınları.
- Evans, R. J. (1999). *Tarihin Savunusu*. Ankara: İmge Kitapevi
- Ertosun, B. (2003). *Sınıf Öğretmenlerinin Tarih Konularının Öğretimine Dair Düşünceleri ve Eğitim Öğretim Uygulamaları*, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.
- Feyerabend, P. (1999). *Özgür Bir Toplumda Bilim*. (Çev: Ahmet Kardam) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Güngör, D. (2004). *İlköğretim 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Derslerinde Tarihsel Kavramların Öğretiminde Bilgi ve Kavram Haritası Kullanımının Başarıya Etkisi*, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.
- Gerald, L. G. (2001). *Eğitime Felsefi ve İdeolojik Yaklaşımlar* (Çev:Nesrin Kale) Ankara: Ütopya Yayınları.
- Gustave, L. B. (2004). *Tarih Felsefesi* (Çev: Hüsrev Akdeniz- Murat Temelli) İstanbul: Ataç Yayınları.
- Hançerlioğlu, O. (1977). *Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Husbands, C. (1996). *What is History Teaching? Language, Ideas And Meaning in Learning About the Past*. Buckingham and Philadelphia: Open University Press.
- Jenkins, K. (1997). *Tarihi Yeniden Düşünmek* (Çev: Bahadır Sina Şener) Ankara: Dost Kitabevi
- Keskin, K. (2003). *İlköğretim 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Öğrencilere Tarih Kavramlarının Kazandırılma Düzeyinin Araştırılması*, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.
- Mills, C. W. (2000). *Toplumbilimsel Düşün* (Çev:Ünsal Oskay) İstanbul: Der Yayınları.
- Nichol, J. (1996). *Tarih Öğretimi* (Çev: M. Safran) Ankara.
- Özlem, D. (1996). *Tarih Felsefesi*. İstanbul: Anahtar Kitaplar
- Özbaran, S. (1997). *Tarih, Tarihi ve Toplum*. İstanbul:Tarih Vakfı Yayınları.
- Öztürk, C ve Otluoğlu, R. (2002). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebi Ürünler ve Yazılı Materyaller*. Ankara: Pegem A Yayınları.
- Perrot, J. (1998). *Dilbilim* (Çev:Emel Ergun). İstanbul: İletişim Yayınları.

Stradling, R. (2003). *20.Yüzyıl Avrupa Tarihi Nasıl Öğretilmeli*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Senemoğlu, N. (2004). *Gelişim Öğrenme ve Öğretim*. Ankara: Gazi Kitabevi.

Tekeli, İ. (1998). *Tarih Bilinci ve Gençlik*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Tanilli, S. (1994). *Yüzyılların Gerçeği*. İstanbul: Cem Yayınları.

Uçar, Ş. (1997). *Tarih Felsefesi Meseleleri*. İstanbul: Nehir Yayınları.